

Головна астрономічна обсерваторія НАН України

Головна астрономічна обсерваторія НАН України (ГАО) заснована 17 липня 1944 р. Обсерваторія розташована в Голосіївському лісі (її координати — 2h02m східної довготи, 50°21,9' північної широти; висота над рівнем моря — 186 м.; 12 км від центра м. Києва), звідси й походить її неофіційна назва — Голосіївська. Засновник і перший директор ГАО — відомий учений, астроном і геофізик, академік АН УРСР О. Я. Орлов (1880–1954 рр.). Він очолював ГАО впродовж 1944–1948 та 1951–1952 рр. Крім О. Я. Орлова на чолі обсерваторії були чл.-кор. АН УРСР В. П. Цесевич (1948–1951), чл.-кор. АН УРСР А. О. Яковкін (1952–1959), акад. АН УРСР Є. П. Федоров (1959–1973), д.ф.-м.н. І. К. Коваль (1973–1975).

Із 1975 р. ГАО очолює академік НАН України Я. С. Яцків. Відтоді запроваджено наукову діяльність за такими напрямками: позиційна астрономія та космічна геодинаміка, фізика Сонця й тіл Сонячної системи, фізика й еволюція зір та галактик, фізика комет та космічної плазми, астрономічне й космічне приладобудування. З ініціативи ГАО та за участю її співробітників побудовано астрофізичний філіал на піку Терскол (Приельбрусся), тепер це — Міжнародний центр астрономічних та медико-екологічних досліджень. ГАО — активна учасниця виконання наземних астрономічних програм та проектів космічних досліджень, зокрема тіл Сонячної системи та Сонця (проект до комети Галлея «Вега», вивчення глобальних коливань Сонця «ДИФОСКОРОНАС — I, — Ф» та ін.). Обсерваторія бере участь у міжнародних службах та спостережних програмах: International Earth Rotation and Coordinate System Service, International Laser Ranging Service, International VLBI Service, International GPS Service та ін.

Сучасна ГАО посідає провідне місце в Україні та світі з деяких напрямів астрономії та астрофізики, зокрема в галузі визначення вмісту первинного гелію у Всесвіті, вивчення блакитних карликових галактик із рекордно низьким вмістом важких елементів, дослідження та теоретичного моделювання коричневих карликів, теорії переносу випромінювання у сонячній та зоряних атмосферах, поляризаційних дослідженнях тіл Сонячної системи. З ініціативи ГАО створено Українську астрономічну асоціацію (УАА).

Серед прикладних досліджень особливе місце займають розробки в межах співпраці зі створеним з ініціативи науковців Обсерваторії кооперативом «Астроприлад» спектрополяриметричних приладів для вивчення слабких

потоків світла в широких спектральних смугах. Це, зокрема, розробка теорії та практична реалізація суперхроматичних і багатоконтактних ахроматичних фазових пластинок (Свидетельство на изобретение «Ахроматическая фазовая пластинка» В. А. Кучеров, В. С. Самойлов, О. И. Бугаенко, а.с. № 1300304, Бюл. № 12 от 30.03.1982; Свидетельство на изобретение «Способ

изготовления многокомпонентных фазовых пластинок» В. С. Самойлов, А. А. Золотов, а.с. № 1318072). На сьогодні створені науковцями ГАО фазові пластини використовуються у поляриметричних дослідженнях в астрономічних установах 20 країн світу. В співпраці з науковцями Київського національного політехнічного університету в Обсерваторії активно ведуться роботи зі створення малогабаритного поляриметра для ультрафіолетового спектрального діапазону для використання на космічних апаратах (Патент України на корисну модель № 61989 МПК G01J 1/04 (2006/1) «Статичний вузькосмуговий фільтровий поляриметр» М. Д. Гераймчук, П. В. Неволовський, Є. П. Неволовський, Заяв. 29.12.2010, Опубл. 10.08.2011, Бюл. № 15; Патент України на корисну модель № 64267 МПК G01J 1/04 (2006/1) «Бортовий статичний поляриметр» М. Д. Гераймчук, П. В. Неволовський, Є. П. Неволовський, Заяв. 29.12.2010, Опубл. 10.11.2011, Бюл. № 21).

Досягнення співробітників Обсерваторії неодноразово відзначено Державними преміями й медалями УРСР, України та СРСР у галузі науки і техніки, а також іншими науковими преміями й нагородами, зокрема міжнародними (перша в Україні премія Євросоюзу ім. Рене Декарта присуджена Я. С. Яцківу у складі авторського колективу). У зв'язку із 60-річчям ГАО відзначена Почесною грамотою Кабінету Міністрів України, а малу планету (астероїд) № 15675 названо на честь Обсерваторії «Голосієве». У 2004 р. в Обсерваторії відкрито Музей історії ГАО НАН України, де зібрано експонати та матеріали, що розповідають про її 70-річну історію та сьогодення.

Історію ГАО широко висвітлено в таких виданнях: «50 років Головної астрономічній обсерваторії» (1994 р.) та «60 років Головної астрономічній обсерваторії НАН України» (2004 р.), «Плеяда перших» (2004 р.), «Основні наукові здобутки Головної астрономічної обсерваторії НАН України» (2009 р.). ГАО видає журнали «Кинематика і фізика небесних тел», «Космічна наука і технологія», науково популярний журнал «Свідогляд» і «Астрономічний календар».

